

NÉHÁNY PÉLDA A KREATÍV GYAKORLATOK ALKALMAZÁSÁRA

Noha a kreatív gyakorlat olykor valóban „királyi útként” szolgálhat egy-egy stúdium bevezetéséhez, ám kétségkívül rendkívül idő- és munkaigényes módszer. Ezért a pedagógusnak nagyon alaposan meg kell fontolnia, hogy miként alkalmazza a feladatokat, s mit remél azok feldolgozásától. Egy-egy kurzus során a tankönyv(ek)ben közölt gyakorlatok *töredékének a feldolgozására kerülhet csupán sor*, még az elmélyültebb, magas óraszámú képzések esetében is. *A gyakorlatok nem azért vannak, hogy mindet megcsináljuk!* – szólhatna a tankönyvhasználónak szóló egyik első instrukció.

Az alábbiakban néhány eltérő, más és más évfolyamnak szóló feladat értelmezésével mutatjuk be a kreatív gyakorlatok széles spektrumát.

EGY ALAPOZÓ-ELŐKÉSZÍTŐ FELADAT

Bemutatjuk nektek ✨-t! Először is adjatok nevet neki!

Milyen legyen? Válasszatok az alábbi jellemzők közül: lány – fiú; ember – robot; erős – gyenge; gazdag – szegény; elpusztíthatatlan – halandó; szép – csúnya; bátor – félénk; ...

Ruházzátok fel további tulajdonságokkal ✨-t!

Találjátok ki és meséljétek el azt a képregényt, amelynek ✨ a hőse!

Vajon kinek tűnik majd fel, hogy a vonalrajzon ez a kis fickó vigyorog? Vajon a neve beszélőnév lesz vagy valamelyik aktuális mozi-tévé-képregényhős nevét örökli, esetleg hétköznapi nevet kap – mondjuk olyasvalakiét, aki a szerző számára fontos személy? Vajon összeillő tulajdonság-együttes írja-e körül majd a figurát vagy feltűnő ellentmondás feszül a külseje és a tulajdonságai között – esetleg olyan, amely konfliktusok forrása lehet?

Vajon a további tulajdonságok miféle karakterológiai jegyeket hordoznak, milyen személyiségjegyekkel gazdagítja a szerző a figurát? Esetleg életkora is lesz a szereplőnek, vagy mert szegény, csúnya és gyenge, *következésképpen* „magányos” kislányról lesz szó...

Vajon a *tulajdonságokból* következően választott a szerző egy mesei helyzetet, vagy ellenkezőleg, egy ismert mesepanelre illesztette önkéntelenül a figurát?

S vajon nehéz rétegét egy képregénynie? Rajzban

A tanár te első, tapogatóságával, amezolásban betgóképi narrat

A tanár hiszen a remésélni sempen kezdemvázlat sokaválasztásában hogy miféletámaszkodilmint ahogya készség is.

Látható számos olyan alkalmas, h alapfelkész

Az ilye hogy az ele adjanak. Le lő neve. Ja Michael Jac a tehetség szerzője kö kell megvé Lehet elle utóbbi, m értékelje a

S vajon hogyan értelmezte a tanuló a feladatnak azt a különösen nehéz rétegét, amelyben arra kérjük, hogy találjon ki és *meséljen is el* egy képregényt? Rákérdez-e valaki, hogy milyen *formában* kellene mesélnie? Rajzban vagy szóban?

A tanár természetesen tudja, hogy egy hosszú távú oktatási program első, tapogatózó lépéseit kívánja megtenni ennek a feladatnak a segítségével, amelynek a során a képnek és a történetnek a mozgóképi ábrázolásban betöltött szerepét vizsgálja majd, a szerepformálás, ill. a mozgóképi narratív struktúrák analízisét készíti elő.

A tanár azt is tudja, hogy a diákoktól *nem várhat „jó” megoldást*, hiszen a rendelkezésre álló idő alatt nem hogy lerajzolni, de még elmesélni sem igen lehet majd a képregény-ötletet, tehát szükségképpen *kezdeményekkel fog találkozni*. Ám ez a kezdemény, ez a töredékes vázlat *sokatmondó és informatív* lesz. Hiszen a figura megválasztásában tetten érhető nyomokon túl megmutat valamit abból is, hogy miféle módon és funkcióban jelenik meg a „kép”, s mennyiben támaszkodik valaki ösztönösen a „buborékra” (vagyis a szövegre) – mint ahogyan érzékelhető lesz a naiv-ösztönös cselekménybonyolítási készség is.

Látható tehát, hogy ez a feladat azon túl, hogy *megnevezhetővé tesz* számos olyan fogalmat, mint a kép, a montázs vagy a cselekmény, arra is alkalmas, hogy a tanár felmérje a csoport tagjainak egyéniségét és alapfelkészültségét.

Az ilyesfajta kreatív gyakorlatok ugyanakkor elég „puhák” ahhoz, hogy az elemzés során a többség számára élményt, sőt *sikerélményt* adjanak. Lehet, hogy az egyik „képregényben” majd Jacko lesz a főszereplő neve. Jacko a képregényben gyönyörű és gazdag énekes – sejtethetően Michael Jacksonról van szó –, és a mesében az ő arcának elcsúfítására tör a tehetségtelen és ezért féltékeny rivális. Lehet, hogy a másik vázlat szerzője közelebbi világba kalandozik: nála a félenk-gátlásos Jánosnak kell megvédelmezni a színhedek bitangságától a szomszéd Juliskát. Lehet ellenszenves a tanárnak az előbbi témaválasztás és megható az utóbbi, mégis tartózkodnia kellene attól, hogy a tematika alapján értékelje a két dolgozatot.

EGY GYAKORLAT – LÁTSZÓLAG A TECHNIKAI ISMERETEK FEJLESZTÉSÉRE

Figyeljétek meg, hogyan használják az emberek a kamerát esküvőkön vagy más családi ünnepeken, esetleg turistaként! (Hova állnak a felvevőgéppel, milyen hosszú beállításokat készítenek, mozognak-e és miképpen a kamerával stb).

Próbáljátok meg elképzelni, mi kerülhet a szalagra, és írjátok le! Vitassátok meg, vajon ti is ugyanazt és ugyanúgy vettétek volna fel!

Egy feladat megfogalmazását általában akkor szokás optimálisnak ítélni, ha az teljesen egyértelmű a diákok számára, sőt a szövegből arra vonatkozóan is tájékozódhat a tanuló, hogy mit vár el tőle a feladat megfogalmazója. Ezúttal azonban – ahogyan az oktatási periódus első időszakában még számos további esetben –, a gyakorlatok éppen annak a kitapintására szolgálnak, hogy miképpen *érezkeli, értelmezi és fejt ki* a tanuló a felmerülő problémákat. Ezért nem feltétlenül baj, ha a tanár nem tisztázza precízen előre a szövegben felbukkanó egyetlen szakkifejezés – a *beállítás* – fogalmát.

A feladatban a mindenki számára oly ismerős, teljesen hétköznapi szituáció – a családi videózás – *tudatos megfigyeléséről* és sajátos interpretációjáról van szó. A gyakorlat lebonyolítása során az a legfontosabb, hogy minnél pontosabb „forgatási tudósítások” szülessenek. Amikor a tanulók egy esküvői videós munkáját figyelik meg a templomi szertartás során, akkor a szalagra kerülő beállítások tényleges képkivágásairól (a „plánokról”) ugyan nem szerezhetnek pontos információkat, de ha figyelmesen követik a felvevőgép használatával összefüggő eseményeket, akkor érezkenni fogják a képváltásokat és az átállásokat: a nézőpont megváltozását. A jegyespár felől a pap felé forduló kamera, majd az örömszülőket megörökítő felvevőgép pozíciója árulkodik a szemszögről és részben a kompozícióról is. Talán a diákok közül néhányan azt is megsejtik majd, hogy az ellenfénybe kerülő vőlegénynek csak a sziluettjét fogjuk látni a képernyőn...

Annak a diskurzusnak a mentén pedig ami arról szól, hogy a tanulók mit csináltak volna esetleg másként, egyértelművé válik, hogy a látvány technikai reprodukciója során mi a szerepe a technikai eszköznek, és mi az, amiért a kép készítője felel? Nos, éppen ez volna a feladat alapvető funkciója: a reprodukció és az ábrázolás élményszerű felismeréséhez segíteni a diákokat, miközben azt még nem is sejtik, hogy a kamera helyzetére, mozgására és a beállítások hosszára vonatkozó, „ártatlannak tűnő” kérdések mögött a mozgóképi ábrázolás eszközeivel kapcsolatos alapvető problémák húzódnak meg.

A tanár
adaptálja, a s
ezt az óraker
gyakorlat meg
keretein belü
miközben má
elemzik a forg
nehéz lesz „k
sőt még turis
elárvult gólya
községébe, a
mos és a Hős
az alapja egy
híján – a forg
a vita lesz s
közös megfig

VILÁGÍTSU

Próbáljat
elsősorban
mintha u
a/ pap
b/ üg
c/ tan
d/ eg

Idézzünk
Vajon miféle
tot kapták?

Speciális
műteremnek
húgát kéri n
délután. Az e
mint egy er
tesítő zseblá
Először
a dolgot. Rö
beállítani, ha

A tanárnak talán érdemes elgondolkoznia azon is, hogy némileg *adaptálja*, a számára adott *valóságos oktatási körülmények*hez illessze ezt az órakereteket meghaladó, jellegzetesen *otthoni feladatot*. Hiszen a gyakorlat megszervezhető oly módon is, hogy – a házi videózás tematikai keretein belül maradva – néhány tanuló maga készíti el a felvételeket, miközben mások éppen ezt a folyamatot figyelik meg – majd együttesen elemzik a forgatási helyzetet és az elkészült anyagot. Az óráról – tudjuk – nehéz lesz „kivonulni” éppen akkor megtörténő családi eseményekhez, sőt még turistahelyzetbe kerülni sem lesz könnyű. De a gémeskút vagy az elárvult gólyafészek éppen úgy téma lehet, mint a copf stílusban épült községháza, a sertéshizlalda vagy mint a jeges párában tovatűnő villa-mos és a Hősök tere. Ám míg az első esetben „igazi”, valóságos szituáció az alapja egy-egy „tudósításnak”, az utóbbi esetben – tényleges helyzet híján – a forgatás könnyen válhat némileg erőltetetté. Ilyenkor azonban a vita lesz sokkal konkrétabb – s talán eredményesebb is –, hiszen a közös *megfigyeléseket* össze lehet majd vetni az elkészült felvételekkel.

VILÁGÍTSUNK...

Próbáljatok fix beállításokban (kvázi-fotók) megkomponálásával, s elsősorban a megvilágítás segítségével olyan hatást kellene elérni, mintha ugyanaz a képen látható szereplő:

- a/ pap volna a szószéken
- b/ ügyész egy bírósági tárgyaláson
- c/ tanár a dobogón
- d/ egy lány, aki tetszeni akar egy fiúnak

Idézzünk ezúttal egy néhány évvel ezelőtt készített oktatási naplóból. Vajon miféle hangulata volt annak az órának, ahol a tanulók ezt a feladatot kapták?

Speciális helyiség nem lévén, a befüggönyözött tánctermet használjuk műteremnek, modellként pedig R. Gy. fiúsan rövid hajú, mosolygós arcú hűgát kéri meg a srácok, ugyan legyen oly drága moccanatlanul állni egész délután. Az elhúzható függönnyel szabályozható sápadt februári nap, valamint egy erős fényű jóreflektor és néhány (a spotreflektorokat) helyettesítő zseblámpa képezi a lámpaparkot. Díszletként egy asztal szolgál.

Először csak egy fényforrással kísérletezik a társaság, azután bonyolítják a dolgot. Rövidesen kiderül, hogy a *világítást csak egy adott gépállásra lehet beállítani*, ha áthelyezik a kamerát azonnal másmilyen lesz a hatás.

Régen volt már, hogy a gyerekek ennyire belefeledkeztek valamibe. Szegényes a fényképezés amivel dolgozunk, mégis a „modell” ismerős, naponta látott arca szinte a felismerhetetlenségig alakítható a változó megvilágításban. Csodálatos mágia ... A fénysugarak – a szobrász vésőjéhez hasonlatosan – olykor egész darabokat szakítanak le szinte az arcról, finomra csiszolják, keménységet csempésznek a száj köré vagy éppen séggel puha-lágy kifejezést adnak a moccsatlan alaknak. Egy-egy pillanatra tényleg mintha egy papot látnánk, hogy azután egy tanárrá alakuljon a változó fények hatására ... Ilyenkor valaki gyorsan megnyomja a kamerán a „rec” gombot, hogy legközelebb a tanterem realisabb világában a videoszalag bizonyítsa, nemcsak álmodtuk a valószerűtlen látványt...

EGY ÖSSZETETT FELADAT

Tegyük fel, hogy valahol, egy szobában nagybeteg ember fekszik az ágyon. Valaki belép az ajtón. Vajon hogyan lehetne a beteg ember jelenlétét egyértelműen érzékeltetni a nézővel, ha az ágyban fekvőt egyetlen pillanatra sem mutathatjuk a képen? Milyen módon lehetne utalni a lehető legpontosabban a jelenlétére?

Beszélgétek meg az alábbiakat!

- Képzélgétek el a helyszínt, a bútorzatot, a fontosabb tárgyakat. Van-e ablak ebben a szobában? Netán egy börtöncellában vagyunk? Vagy hotelben? Esetleg egy kórházban? Rajzoljátok le a helyiség alaprajzát!
- Ki lehet a beteg ember? Idős, fiatal, nő, férfi, gyerek, rab...? Bántották? Mi a betegsége? Influenza, AIDS, sebláz?
- Ki lép be az ajtón? Az anyja, a kedvese, a vendéglős, a börtönőr...?
- Mit csinál a belépő? Megáll az ajtóban? Beszélni kezd? Leül egy székre? Kivisz valamit a szobából? Hozott valamit? Orvosságot, ételt, fegyvert, fényképet, ruhát...?

Írjátok le a jelenetet, majd tervezetek képsort, amelyből a néző egyértelműen megérti, hogy a szobának az általa nem látható részében egy ágy van, s azon egy beteg ember fekszik... továbbá megsejtheti, hogy az illető kiféle, s azt is, mi lehet a baja!

Beszélgétek meg, s ha lehetőség nyílik rá, valósítsátok is meg a terveket !

A feladat első részében világos a cél: *a helyszíntre és a szereplőkre vonatkozó kérdések és válaszok segítségével a tanulók számára egyre konkrétábbá, tapinthatóvá s végül realizálhatóvá kell válnon a felvázolt szituáció. A gyakorlat ezért kezdeményez beszélgetést.*

Amennyiben száma vagy az i közelebb visz n tuáció kellő ko készítet, amel kör gyötri a sze

Tudjuk, ho perc meghatár kiket „veszt el” Ezért alapvető munka. Tehát

szituáció körv

„Tegyük fe egyetlen mote férfi hever az á fekszik. Egy gy torpan. A főhő benyit a szob mérnökkel. N útlevelé ötlük a saját útlevelé hogy ő halt m

Mivel a *mészetének fe tuáció kibont a tényleges ké egy hasonló, valószínűsége riporter c. film*

De térjü másik diákba képezni? (Va ábrázoláshoz kérdést, hog mozgóképi á

Emlékez tettsége vald zolást, és tud aktivizálását

Amennyiben a tanár bármely okból (akár a csoport összetétele, létszáma vagy az idő rövidege miatt) kétségesnek látja, hogy a beszélgetés közelebb visz majd a nagybeteg ember kilétének a felderítéséhez, a szituáció kellő konkretizációjához elképzelhető, hogy előbb *írásos vázlatot* készíttet, amelyben mindenki eldöntheti, hol játszódik a jelenet, milyen kör gyötri a szereplőt, mi a betegség oka és ki lép be az ajtón?

Tudjuk, hogy a kreatív gyakorlatokra való felkészülés, az első néhány perc meghatározó jelentőségű, hiszen többnyire már ilyenkor eldőli, hogy kiket „veszít el” az óra, kik azok, akik csak testi mivoltukban lesznek jelen. Ezért alapvető, hogy a diákok számára azonnal megkezdhető legyen a munka. Tehát a pedagógus úgy is dönthet, hogy ezúttal nem csupán a *szituáció körvonalait*, hanem annak *egy lehetséges változatát* ismerteti:

„Tegyük fel – mondja –, hogy Afrikában vagyunk, egy poros oázis egyetlen moteljében. A szobában maláriától szenvedő, halálos beteg férfi hever az ágyon. Útlevele kieshetett a nadrágjából, a koszos lepedőn fekszik. Egy gyík suhan át a földön, a férfi homoklepte bakancsánál megtorpan. A főhős – akit a film bevezető képsorában már láttunk – lassan benyit a szobába. Az előző nap találkozott először a haldokló útépítőmérnökkel. Néhány szót váltottak csupán. Nézi a félájult férfit, majd az útlevél ötlük a szemébe. Hirtelen arra gondol, hogy kivágja a fényképét a saját útleveléből és kicseréli a haldoklóéval. Mindenki azt fogja hinni, hogy ő halt meg... A plafonon a forró levegőt ósdi ventilátor keveri stb.”

Mivel a feladat végső soron a mozgóképi ábrázolás utalásos természetének feltárását célozza, a tanár ezúttal nem bízta a diákokra a szituáció kibontását, a viszonyok tisztázását. A rendelkezésre álló szűkös időt a tényleges képsor megtervezésére fordítja. (Olykor tanulságos lehet egy hasonló, filmen már ábrázolt helyzet feldolgozása: a tanulók nagy valószínűséggel nem ismerik fel a fenti leírásban Antonioni *Foglalkozása: riporter* c. filmjének némileg megváltoztatott alaphelyzetét.)

De térjünk vissza a feladathoz: bármikor felmerülhet egyik vagy másik diákban a kérdés: ugyan *miért ne volna szabad* a beteget lefényképezni? (Vagyis miért ragaszkodik a feladat megfogalmazója az utalásos ábrázoláshoz?) Nagyon szerencsétlen, ha a tanár ilyenkor azzal üti el a kérdést, hogy „mert így van a könyvben”, esetleg „mert most éppen a mozgóképi ábrázolás utalásos természetével foglalkozunk”.

Emlékezzünk arra, hogy a filmkép eredendő konkrétsága és telítettsége valójában nem könnyíti, sőt éppenséggel megnehezíti az ábrázolást, és tudjuk azt is, hogy az utalás, amely részben a néző képzeletének aktivizálását szolgálja a belső képek és asszociációk felerősítésével, meny-

nyire alkalmas eszköz lehet arra, hogy a nézőt bevonja az események menetébe. Ezért a tanár – aki éppen ehhez a tudáshoz szeretné ezzel a plasztikus-empirikus gyakorlattal hozzásegíteni a joggal akadémikus tanítványt –, mondhatja például a következőt: „Gondolj arra, hogy a néző ebben a pillanatban még nem tudhatja, hogy ki fekszik az ágyon. Bárki feketten azon a pricczen. És a jelenetben mindaddig fenntartható, sőt erősíthető lesz az ebből fakadó feszültség, ameddig a látvány egyértelmű volta el nem dönti a néző számára a kérdést.” Esetleg a tanár azt is mondhatja: „Képzeld el, hogy *milyen kifejező azt megmutatni a nézőnek, amit a beteg lát, nem? Tudod, mintha a beteg szemével néznénk...*”

A kérdések mentén irányított beszélgetés vagy az írásos vázlatok elkészítése után érkezik el a fentihez hasonló kreatív gyakorlat az igazi, „tanárt próbáló” szakaszába: a javaslatok vagy szövegek részletes elemzése következik.

A fenti gyakorlat többnyire befejeződik a tervek elkészítésénél, a forgatásra már nem kerül sor. Ilyenkor az elemzés során a tanárnak azért sincs könnyű dolga, mert ott kísért a kétely: vajon tényleg igaz, ami elhangzik? Vajon ha *láthatnánk* azt a baljós árnyékot a falon, az üresen harákoló vízcsap közelijét vagy a rándulást a belépő arcán, esetleg *hallanánk* a beteg fojtott nyögését, mindez nem *hordozná-e* éppen a remélt jelentést? Többnyire a színészi játéktól várja mindenki a „megváltást”. „Majd úgy jön be, majd úgy néz a szereplő, hogy az arcjátéka kifejezze azt, hogy most az útlevele gondol.” De vajon lehet-e *úgy* nézni? S vajon a *felvétel ellenpróbája* nélkül világossá lehet-e tenni a diákok számára, hogy maga Jack Nicholson sem tud *úgy* nézni. Hogy a hatás a cselekmény, a szerepjáték, az utalások és a kompozíció bonyolult szövedékében jön létre, s nem a *színészi tekintet* hordozza csupán. A leforgatott anyag nélkül ekképpen csak sejtések fogalmazhatóak meg: az oktatás itt már nem nélkülözheti a kamera használatát.

Felmerülhet a kérdés: vajon az ilyesfajta gyakorlatoknak van-e *optimális megoldása*?

Aki tanított már valaha zenét vagy filmet, színpadi munkát vagy rajzot, az tudja, hogy mennyire sűrűn munkál a diákokban a vágy: legyen valamilyen egyértelműen elsajátítható módszer. Ám hiába: tudjuk, hogy a művészi ábrázolásnak nincs olyasfajta kötött szabályrendszere, amely *előírná* például egy jelenet képre fogalmazásának mikéntjét.

Ezért – az optimális megoldás délibábjának kergetése helyett – különösen koncentrálni kellene a tanulók elképzeléseiben felbukkanó javaslatok funkciójára és irányára. Azokra a csírákra, amelyeknek az alapján, ha több nem is, de az általában elég *világosan megítélhető*,

hogy a terv
értelmes mo
miféle hatást

Tegyük f
tanár: „Elősz
aztán a kilinc
valaki, de se
a levegőért,

Ez a dia
tényéről aka
érzelmeket s
irányba ford
ágy mellett
gyógyszerek
kivágja a fér
totálban lát

Ebben a
látszik egyet
megfogalma
gyógyszer m
szerző az els
olvasható h
önmagában
mazása felé

A mozg
ilyesfajta g
toktól. Attó
színvonalon
médiakultu
médiaszak
felkészülés

EGY „

A cso
– kold
– mer
– pap
– vil

hogyan a terv vagy az elkészült beállításokból építkező kompozíció értelmes mozgóképi szövegnek tekinthető-e, s netán érezhető az is, hogy miféle hatást szeretne a szerző elérni?

Tegyük fel, hogy a következő képsorkezdeményt kezdi olvasni a tanár: „Először jó hosszasan azt mutatja a kamera, hogy forog a ventilátor, aztán a kilincset látjuk; mintha valaki várná, hogy bejöjjön azon az ajtón valaki, de senki se jön be. Közben azt hallani, hogy valaki hörögve küzd a levegőért, aztán csend lesz stb.”

Ez a diák nem rejtvénynek tekinti a feladatot, nem a betegség tényéről akar mindenáron informálni, hanem átélhető, *valóságos emberi érzelmeket szeretne a képekkel kifejezni*, ekképpen a terv ösztönösen jó irányba fordult. Többnyire azonban ilyesfajta javaslatok születnek: „Az ágy mellett álló kisasztalt mutatjuk, majd a kamera ráközelít a szétszórt gyógyszerekre. A belépő arcán meglepetés tükröződik. Arra gondol, hogy kivágja a fényképét a saját útleveleiből és kicseréli a haldoklóéval. Utána totálban látszik az alakja. Odalép az ágyhoz és elveszi az okmányt...stb.”

Ebben az esetben a tanuló *látszatra* teljesítette a feladatot – a beteg nem látszik egyetlen pillanatra sem, a gyógyszer valóban a betegségre utal – ám a megfogalmazás utalásos módja minden jel szerint funkciótlan marad. A gyógyszer mint motívum valóban felidézi a betegség belső képét, vagyis a szerző az első lépést megtette, ám a továbbiakban már csupán a feladatban olvasható helyzetet ismétli. A „*ráközelít*” vagy a „*totál*” kifejezések használata önmagában még nem jelent elmozdulást a helyzet mozgóképi megfogalmazása felé, *üres szakkifejezés* marad.

A mozgókép- és médiaoktatásra vállalkozó tanárok, noha nem tagadják az ilyesfajta gyakorlatok hasznát, mégis gyakran idegenkednek a kreatív feladatoktól. Attól tartanak, hogy maguk sem tudnák a gyakorlatot igazán magas színvonalon elkészíteni. Bár ez a tartózkodás teljesen érthető, a mozgókép és médiaoktatás *mégsem igényel kimondottan művésztanárokat vagy gyakorló médiaszakembereket* – amennyiben a mozgóképtanár saját szakmai felkészülésének részeként maga is elkészített már néhány etűd feladatot.

EGY „KOCKÁZATOS” HELYZETGYAKORLAT

A csoport minden tagja válasszon egyet az alábbi szerepek közül:

- koldus,
- menyasszony,
- papnövendék vagy novícia,
- világtalan,

majd öltözzön be a választott figurának megfelelő viseletbe!
Töltsetek el az utcán legalább egy fél órát koldusként, menyasszonyként, papnövendékként vagy vakként – törekedve arra, hogy élethűen alakítsátok a választott karaktert!

Írjátok le, hogy mi történt eközben veletek, ki hogyan és miképpen élte át a választott személyiségét és ehhez mennyiben adott segítséget a kikészítés és a viselet?

Elképzelhető, hogy egy-egy tanár némileg kockázatosnak ítéli majd ezt a feladatot, s nem szívesen vállalja azt a felelősséget, hogy a diák a valóságos-élő környezetben, az iskola biztonságából kimozdulva esetleg rosszindulatú megjegyzések céltáblája legyen. A színpadon igen – gondolja –, de az utcán mégsem. Márpedig ezt a kockázatot talán mégis érdemes vállalni. A szerepjáték, azon belül a *metakommunikációs készség fejlesztése* a mozgókép oktatásán messze túlmutató feladat, amely végtelenül sokat segíthet a diákoknak abban, hogy a hétköznapi játszmákban valamelyest irányítani vagy legalább kontrollálni tudják az emberi kapcsolataikat. Ha a tanulónak akárcsak egy fél órára egy vak ember vagy egy koldus *személyiségével kell* – akárcsak külsődleges formában is – *azonosulnia*, akkor talán megsejt valamit egy olyan világból, amelyről eddig semmit sem tudott.

Az alábbi feljegyzés egy hasonló, a tankönyvben nem szereplő gyakorlat tapasztalatait foglalja össze:

Olvasd el a következő párbeszédrészt, majd válassz azokból egyet, és képzelj el egy olyan helyzetet, amelyben a szóban forgó dialógus elhangozhatna!

Adjátok elő a jelenetet oly módon, hogy a megadott szöveget Te mondd!

- Ha feladod az álmaidat, meghalsz!
- Én mindig azt a férfit (nőt) vártam, aki szeret, és most találkoztam azzal, akit én szeretek.
- Nyaralni Ausztriában voltam öt napig, és öt napig sört ittam, és tök jó volt, mert annyi sört ittam, hogy kurva jó volt, uff neki!

Az egyik változatban az egész csoport részt vesz, és mindegyik szöveget felhasználják. A jelenet egy ideg-elmeosztály kórtermében játszódik, ahol a reggeli vizitet tartja a Főorvos Úr. Az ápoltak referálnak az állapotukról: így hangzanak el a megadott mondatok. Egészen tip-top jelenet kerekedik az ötletből. Kicsit túljátsszák ugyan, de hát az örültek stílusa...

Egy másik zisaként az osz a jelenethez. A álmaidat...

Két „lelkiz használják fel. deóra rögzítet hamissága sz is hiteltelenü (Egyúttal az helyzetben sz

A másik k nem kerül ell azonnali kont fikcionalitásá a realista kör

EGY KÉP

Nézzétek a beállítá először m kivégezne Elemezzé ahogy G veszíti el

A gyako javaslatl. A tatást ajánl gyakorlati t fel, mutassa a néző po értelmezés oktatási sz részletekhe gédeszköz.

A Szeg tanár elősz

NÉHÁNY PÉLDA A KREATÍV GYAKORLATOK ALKALMAZÁSÁRA

Egy másik változatban Bergman Hetedik pecsétjének a parafrázisaként az osztályteremben sakkozik a Lovag a Halállal. Maskara is kerül a jelenetbe. Az előírt mondat a Halál szájából hangzik el: Ha feladod az álmaidat...

Két „elkizős” megoldás következik, ezek a „szerelmes” mondatot használják fel. Locs-fecs, locs-fecs aztán puff! – elhangzik a szöveg. A videóra rögzített jelenet nincs a többivel azonos súlycsoportban, póré hamissága szinte üvölti, hogy belső háttér nélkül a mégoly jó mondatok is hiteltelenül hangzanak –, hiába küzd a szereplő akár erején felül. (Egyúttal az is kiderül, hogy milyen pokolian nehéz egy fikciós helyzetben szöveget improvizálni.)

A másik két jelenet a maga választotta abszurd, ill. stilizált milliőben nem kerül ellentmondásba a néző valóságfelfogásával, nem kényszeríti azonnali kontrollra a realitásérzetet. Átmenetileg elfogadjuk a helyzet fikcionalitását – a szerepet megformáló könnyebb helyzetbe kerül, mint a realista környezetben.

EGY KÉPOLVASÁSI FELADAT

Nézzétek meg Jancsó Miklós *Szegénylegények* c. filmjét. Keressétek meg azt a beállítást, amelyben a Gajdor Jánossal megkötött alku után az áruló először megy be a sáncba, és feladja Varjú Bélát, akit nem sokkal később kivégeznek!

Elemzétek azt a pillanatról pillanatra változó dinamikus folyamatot, ahogy Gajdort követi a kamera! Értelmezzétek, hogy vajon mikor és miért veszíti el a szereplőt a kép, és mikor és miért találja meg újra!

A gyakorlatok egy része nem él semmilyen speciális módszertani javaslattal. A szöveg – mint ebben a feladatban is – elemzést vagy megvitatást ajánl csupán. Az ilyen esetben a tanárnak *konkretizálnia kell a gyakorlati tevékenységet*. Ami a legfontosabb: az elemző *mindig idézze fel, mutassa meg a szóban forgó képsort*. Merő illúzió azt remélni, hogy a néző pontosan emlékezik majd a tárgyalt részletre. Márpedig az értelmezés halála, ha lóg a levegőben. Az elemzés – legalábbis az oktatási szituációban – többnyire csak akkor hatásos, ha mindig konkrét részletekhez kötődik. Ezért a videó ilyenkor nélkülözhetetlen segédeszköz.

A *Szegénylegények*hez kötődő feladat során elképzelhető, hogy a tanár először megmutatja miként értendő az a „pillanatról pillanatra vál-

tozó dinamikus folyamat”, ahogyan Gajdort követi-elveszti és megtalálja a kamera. Előbb folyamatában lejátssza, majd egy-egy pillanatra kimerevíti a kép előterében körbe járó csuklyás rabokat a sáncudvarban, mögöttük a sáncapuban fekete bekecsben álló Gajdorral. Érdemes rámutatni, hogy az „állj, kötelet le, utánam indulj!” vezényszó után a rabok mozgását követve csak rövid időre kerül ki a nehéz életű Gajdor a képből. Noha a kamera elfordul, a szereplőt nem látjuk, *a néző mégis mindvégig érzékeli az árulásra készülõ zsvány jelenlétét*. A rabok fejről lekerülő csuklya, a szegénylegények arcának feltárulkozása teszi majd lehetővé a képen e pillanatban nem is látható Gajdornak, hogy feladjon valakit.

Am a felvevőgép már lendül is vissza az előtérben lépkedő csendőrt követve (Gajdor még mindig a kapuban áll), hogy megtalálja a deszkából ácsolt cellasort, ahová sorra betuszkolják a rabokat. A kamera így módon anélkül, hogy akár egyetlen pillanatra is azonosult volna Gajdor tekintetével, nézőpont és szemszögváltás nélkül leírta a teret és a cselekményt – és egyúttal időt teremtett: sajátos filmidőt.

Az ilyen mikroelemzés során a kép, a szereplő és az elbeszélő viszonyában történő minden változás pontosan felderíthető, s fény derülhet a mozgóképi ábrázolás megannyi észrevétlen titkára.

EGY FILMTÖRTÉNETI JELENTŐSÉGŰ KÍSÉRLET MEGISMÉTLÉSE

Készítsetek (vagy keressetek) fényképeket, amelyeken az alábbiak láthatóak:

- férfiarc (közelkép),
- egy tányér leves,
- síró csecsemő,
- revolver.

Először helyezétek a férfiarc mögé a tányér levest mutató fényképet!

Mit fejeznek ki ezek a képek együtt, ebben a sorrendben?

Ismételjétek meg a többi képpel a kísérletet!

Helyezétek egymás után mind a négy képet!

Bővítsétek a kísérletet oly módon, hogy a férfi arcát mutató kép elé is illesztetek egy felvételt:

- egy házibuli képét,
- egy temetés képét,
- egy idős asszony képét.

Változott-e a képsorozatok jelentése?

Hogyan?

Amennyi
– először
Kísérlete
Vitassáto

A képek
megszületés
pasztalására
mazása. Míg
tányér leve
embernek” l
utánjából, h
S mi a köz
Egyáltalán:
olyan apár
mert nem t
revolver a
megtesz, cs
kép kapcs
rendje meg
állóképekb
merőben n
néző elé, s
musa váltj
Könny
um bevez
zására is s
a gyakorla
mos ilyen

Válassz
videor
Adját
miutá
Dolgo
– gyű
– gyű
– gyű
– gyű
Olvas

Amennyiben van rá lehetőség, készítsétek el az eddigi változatokat videóra – először némában, majd hangalámondással!

Kísérletezzetek az egyes felvételek hosszának megváltoztatásával is!

Vitassátok meg a tapasztaltakat!

A képek vagy az egyes beállítások viszonyában létrejövő jelentés megszületésének tanulmányozására, az elemi montázsélmény megta-
pasztálására szinte kínálkozik Lev Kulesov híres kísérletének újrafogal-
mazása. Míg a férfiarc „jelentéséről” önmagában keveset mondhatunk, a
tányér leves képével együtt a nézők többsége a férfit azonnal „éhes
embernek” látja. De vajon egyértelműen következik a két állókép egymás-
utánjából, hogy a férfi éhes, esetleg éhezik, vagy csak egyszerűen mohó?
S mi a köze a férfinak és a levesnek a szobában síró csecsemőhöz?
Egyáltalán: a csecsemő, a férfi és a leves ugyanabban a térben van? Egy
olyan apáról szólnak ezek a képek, aki önkezével vet véget az életének,
mert nem tud a gyerekének enni adni, vagy az újabb képen megjelenő
revolver a világ kegyetlensége ellen fellázadó emberre utal, aki bármit
megtesz, csak a csecsemőnek ételmezt szerezzen? Nem tudhatjuk. A négy
kép kapcsolatát egészen más módon értelmezzük majd, ha azok sor-
rendje megváltozik. Az *ok-okozati és idő viszonylatok ismerete nélkül az*
állóképekből felépülő képsor jelentése bizonytalan marad, míg a hatás
merőben más lesz, ha mindez időben egymás mögé szerkesztve tárul a
néző elé, s megint más, ha a fénykép merevségét a mozgókép dinamis-
musa váltja fel.

Könnyen belátható, hogy *a gyakorlat nem csupán a montázs-stúdi-
um bevezetésére*, de a mozgókép kifejező eszközeinek a tanulmányo-
zására is szolgálhat. A tanár egyes feladatokhoz időről időre visszatérhet,
a gyakorlat más és más rétegeivel dolgozhat. Mivel a tankönyvben szá-
mos ilyen feladat található, csak példaképpen sorolunk fel néhányat:

Válasszatok ki egy olyan filmet a kölcsönözhető (vagy esetleg az otthoni)
videokazetták közül, amit ismertek, és nagyon szerettek!

Adjátok oda valakinek ezt a filmet a csoportból, és kérjétek meg arra, hogy
miután megnézte, írja le röviden (egy-két oldalon), hogy mit látott.

Dolgozzátok fel a műnek ezt az írásbeli rekonstrukcióját az alábbiak szerint:

- gyűjtsétek ki a szövegből a felidézett történéseket, eseményeket,
- gyűjtsétek ki a szövegből a szereplők jellemzésére utaló részleteket,
- gyűjtsétek ki a szövegből a tér és időváltásokra vonatkozó részleteket,
- gyűjtsétek ki a szövegből a konkrét képekre vonatkozó részleteket.

Olvassátok el újra a szöveget!

Mi az, ami nem volt besorolható a fentiek alapján? Mire vonatkoztak ezek a szövegrészek?

Olvassátok el William Golding 1954-ben megjelent regényét, *A legyek urát*, majd nézzétek meg a regény alapján készült filmet!

- Milyen figura Ralph, Jack, Röfi és Simon? Ugyanolyannak képzeltek el őket a regényszöveg alapján, mint ahogyan Peter Brook megjelenítette? Ha nem, akkor fogalmazzátok meg a különbségeket a lehető legpontosabban!
- Milyen eszközökkel teremti meg ezeket a figurákat az író, illetve a rendező?
- Mi az, amit össze tudtok hasonlítani a regény és a film kapcsán, és mi az ami nem is összevethető, mint például a zene?
- Milyen ábrázolási eszközök bukkantak elő csak a filmben?

Gyűjtsetek (pl. magazinok levelezési rovataiból) sztároknak írott leveleket! Figyeljétek meg, hogy mit árul el magáról a levélíró, mit remél a hírességtől, esetleg miben akar hasonlítani a címzetthez!

Soroljatok fel néhány olyan személyiséget, akit sztárnak tekintetek!

Írjátok le a külsejüket, a tulajdonságukat. Tudjátok-e, hogy hol, milyen körülmények között laktak? Mikor születtek, kik voltak a szülei? Vajon mennyi lehet a jövedelmük?

Gondoljátok azt is végig, hogy honnan, milyen úton szereztétek az információkat!

Összegezzétek a sztárleltárt! Beszéljétek meg, hogy miben sztárok a jelöltjeitek! Vajon mi kell ahhoz, hogy sztár legyen valaki?

Vessétek össze azokat a szerepeket, amelyeket kedvelt sztárjaitok egymást követő filmjeikben betöltöttek! Keressétek a hasonlóságokat!

Fogalmazzátok meg írásban, hogy milyen őstípusokra ismertek rá a legfrissebb mozisztároknak?

Elemézzétek más televíziós sztárok imagóját is!

Soroljátok fel attribútumaikat, állandó karaktervonásaikat, szokásos ruhadarabjaikat, frizurájukat. Vajon mindez miről szól a néző számára?

Nézzétek meg Tarr Béla 1977-ben készült *Családi tűzfészek* című filmjét!

Megrendezett jeleneteket vagy „természetes felvételeket” találtatok a filmben? A szereplők amatőrök vagy színészek?

Amennyiben amatőrök, akkor vajon egy valóságos család tagjai, vagy erre a filmre összeválogatott szereplők?

Milyen jelekre alapozva fogalmazzátok meg a véleményeteket?

Különítsétek el a *Családi tűzfészek* dokumentarista és játékfilmes elemeit! (Szereplők, környezet, cselekmény stb.)

Vitassátok meg, hogy mi derül ki ebből a filmből a korabeli magyarországi lakásviszonyokról? Megtudunk-e valamit a lakáshiány okairól?

Tegyük fe
kerül sor.
akkival a f
játsszátok
azt, amit
vagy taná

Tegyük fe
bevételek
tudják az
együtt vé
A vizsgál
kábítósz
vános sa
tudomás

Folytass
informá
leginkáb

Ezekhe
hiszen eleg
jainak a tár
den évben
hiszen a ta
majd az új
A sztár
tervi modu
latos tanu
filmtörténe

EGY NI

Néhán
része
Vegyé
legalá
– Szer
főm
elő
maj

Tegyük fel, hogy a filmben látható események következtében válóperre kerül sor. Legyetek a férj, illetve a feleség tanúi, vagyis azok a szereplők, akikkel a filmben találkozotok!

Játsszátok el a tárgyalásnak azt a részét, amelyben a tanúk mondják el mindazt, amit tudnak a család életéről! (Tanúnak idézhető például a barátnő vagy tanácsi hivatalnok is, de a férj testvéréről se feledkezzetek meg!)

Tegyük fel, hogy egy televíziós csatorna bevételeinek jelentős része reklámbevételek formájában egy tőkeerős vegyészeti vállalatnál származik. Sokan tudják azt is, hogy a vállalat igazgatótanácsának az elnöke annak idején együtt végzett a belügyminiszterrel. Egy szép napon a vállalatnál tűz üt ki. A vizsgálat során az irodaépület alagsori helyiségében nagy mennyiségű kábítószer foglalnak le a nyomozók. A rendőrség egyelőre nem ad ki nyilvános sajtójelentést, de a televíziótársaság ismert riporterének mégis a tudomására jut az eset...

Folytassátok képzeletben ezt az esetet! Vajon mihez kezd a riporter az információval? A bekövetkező események miféle sorozatát tartanátok ma a leginkább valószínűnek Magyarországon? Miért?

Ezekhez a feladatokhoz akár a stúdiók végéig vissza lehet térni, hiszen elegendő „muníciót” biztosítani a tananyag alapvető moduljainak a tárgyaláshoz. Ekképpen tehát nagyon is *elképzelhető, hogy minden évben csupán egyetlen kreatív gyakorlattal bővül a feladatok köre*, hiszen a tanár előveszi a régi gyakorlatokat, épít azok tapasztalataira, majd az új tananyag mentén bővíti az eredeti feladatot.

A sztár-jelenséghez kapcsolódó gyakorlat például a szűken vett tantervi modulon kívül a szerepjátékkal, a klip és showműsorokkal kapcsolatos tanulmányokhoz, majd a tömegfilm, az archetípus s végül a filmtörténeti stúdiók tárgyalásához is felhasználható lesz.

EGY NEHEZEN MEGKERÜLHETŐ MÉDIAPÉLDA

Néhány fontosabb aznapi *hírlap*ból minden válogatás nélkül készítsetek – részben a címek alapján, részben a cikkekbe pillantva – bőséges témalistát! Vegyétek lajstromba azokat a cikkeket, amelyek valamiről hírt adtak, legalább 70 félért.

– Szerkesszétek meg papíron ebből a bőséges hírkínálatból saját, előző esti főműsoridős híradótokat! Mivel mindegyik hír nem kerülhet a „műsorba” először válasszátok ki azokat, amelyeket a legfontosabbnak gondoltok, majd alakítsátok ki a sorrendet! Döntsétek el azt is, hogy melyik lesz az

első, a vezető anyag a hírekben!

- Készítsetek statisztikát arról, hogy az egyes hírek hányszor fordultak elő a csoport tagjainál összesen? Írjátok össze az ily módon kialakuló *hír-hierarchia* alapján a leggyakoribb 25 híryanagot!
- Képezzetek jellemző azonosságok alapján eltérő hírcsoportokat azokból!
- Lapozzatok újra bele az újságokba. Milyen típusú cikkek nem kerültek fel egyáltalában a listára, vagyis miféle sajtószövegek azok, amelyeket nem minősítettetek „hírnek”?
- Nézzétek meg az előző esti főműsoridős híradót (esetleg híradókat), és hasonlítsátok össze saját híradó-terveitekkel!

Vitassátok meg a szerkesztés (vagyis a hírek kiválasztásának és sorbarendezésének) azonosságait és különbségeit!

A hírműsorok megszerkesztésével kapcsolatos gyakorlat megszervezése és lebonyolítása a gyakorlatban meglepően egyszerű. A feladat keynes jellege a tanulók által javasolt hírblokkok feldolgozásban és az elvonatkoztatáshoz szükséges fogalmi és intézményi apparátus összetettségében rejlik.

Ez a gyakorlat természetesen azoknak a fontosabb tényezőknek a felismertetésére irányul, amelyek meghatározzák, hogy miből lesz hír, ill. arra, hogy milyen eseményt miképpen interpretál a média. Vajon elkülöníti-e ösztönösen a diák a hírt a publicisztikától, avagy összemossa azzal? Vajon feltűnik-e valakinek, hogy a napilapokban látványos tematikai átfedésekre lelhet, vagyis, hogy a „mértékadó” országos terjesztésű reggeli újságok hírkínálata jórészt ugyanazokkal az eseményekkel foglalkozik? Vajon tudja-e valaki, hogy a különböző médiumokban megjelenő hírek legfőbb közös forrása a *hírügynökség*, hazánkban a Magyar Távirati Iroda?

A diákok javaslatai alapján néhány perc alatt összeállítható előfordulási statisztika világosan megmutatja, hogy a tanulók mennyire követik a híradókliséket. Ám az is egyértelmű lesz a szelekció alapján, hogy milyen típusú események *érdeklík* őket igazán, milyen események hírré válása *irritálja* őket, sőt valóságismeretük néhány jellemző fehér foltjára is fény vetül majd.

A következő lépésben kerülhet sor annak a megtárgyalására, hogy a szegedi Csillag-börtönben 145 elítélt szalmonellás megbetegedésének vajon van-e televíziós hírértéke? Vajon a brit miniszterelnök és az északír függetlenségi mozgalom vezetőjének kézfogása azért marad-e ki a javasolt híradóból, mert a tanulóknak sem Tony Blair neve, sem a Sinn Fein

elnevezés nem
mus és az é
kisebbség vé
nem tanultuk
sége a fekete
gűnek tűnő
mindig érde
másság hog
tésében?

Pillantsu
ennek a gy
eseményekb
nájának esti

- Göncz Árpá
- egy segély
- a kormány
- a budapest
- télbúcsúzt
- Szabad Gy
- Csehorszá
- felfüggesz
- a munkau
- munkanél
- 22 000 so
- Szegeden
- járművek
- nemzetkö
- rehabilitá
- az NB I e
- Clinton g
- pénzügy
- a sívilágl
- Berlinbe
- szoborc
- gyilkost
- eltűnt e
- tegnap e
- villámcs
- Karancs
- önkorm

elnevezés nem mond semmit, hiszen mit sem tudnak a brit kolonializmus és az északír terrorizmus, a protestáns többség és a katolikus kisebbség véres küzdelméről? Vajon *érvényes szempont-e, hogy „még nem tanultuk történelemből”*? Vajon a bulvársajtó elementáris érzékenysége a fekete hírekre, a parlamenti tudósítások és a politikai jelentőségűnek tűnő kérdések pártfüggő interpretációja vagy a nagyközönséget mindig érdeklő olyan egyéb témák, mint a betegség vagy a szexuális másság, hogyan csapódik le a diákok által javasolt híradó megszerkesztésében?

Pillantsunk bele egy olyan oktatási munkanaplóba, amely éppen ennek a gyakorlatnak a menetét rögzítette! A diákoknak a következő eseményekből és hírekből kellett a nemzeti főadó közszolgálati csatornájának esti főműsoridős híradóját „megszerkeszteni”:

- Göncz Árpád ma érkezik haza Malaysiából,
- egy segélyszállítmány eljutott Kelet-Boszniába,
- a kormány átalakításáról beszélt Antall József a rádióban,
- a budapesti Hagyományteremtő és Hagyományőrző Egyesület télbúcsúztató farsangot tart,
- Szabad György megérkezett Pakisztánból,
- Csehország egyedül is a NATO tagjává válhat,
- felfüggesztették a rendőrruhapénzek folyósítását,
- a munkaügyi tárca elkészítette beszámolóját a munkanélküliségről,
- 22 000 sorköteles vonult be,
- Szegeden továbbra is állnak a tömegközlekedési járművek a sztrájk miatt,
- nemzetközi konferencia a szlamosodó kerületek rehabilitációs lehetőségeiről,
- az NB I eredményei,
- Clinton gazdasági programjáról tárgyalnak a hetek pénzügyminiszter-helyettesei New Yorkban,
- a sívilágbajnokság eseményei,
- Berlinben megmarad a Marx–Engels–Liebknecht szoborcsoport,
- gyilkost keres a rendőrség,
- eltűnt egy 14 éves diáklány,
- tegnap egy gyerek sem született az országban,
- villámcsapás áldozata lett Bodajkon egy tehén,
- Karancslapujtón gázvezeték lefektetéséről határozott az önkormányzat,

- a Pannon GSM új mobiltelefonja ötvenszázalékos kedvezménnyel kapható,
- a Miss USA 93 választáson a 17 éves Anita Rockbauer győzött,
- Peresztegen újra elromlott a fényesorompó,
- öngyilkos metrórutas,
- a tél legzordabb hete következik a meteorológusok szerint,
- Orosz légitámadás Szuhumi ellen,
- a francia külügyminiszter szerint Franciaország prefasiszta légkörben él,
- Clinton elnök 41 gyerek előtt beszélt a Fehér Házban,
- hétvégén tartják a külkereskedők bálját,
- 95-ben megszűnik a SZER,
- tenisz hírek,

Ahányan vannak, annyi a változat... Van aki úgy sejt, hogy a nagyvilág eseményeit kell előre venni, van aki a politikai méltóságok súlya alapján rangsorol. Van aki az „érdekességre” utazik, van aki figyelembe veszi az MTV 1 „karakterét”, s van aki elveszik a hírdömpingben, és nem jelöl prioritásokat ...

„Van itt helyes megoldás?” – tudakozódik a tanár álnokul, pontosan tudva, hogy egy emberként üvöltik majd, hogy nincs... (pedig a peremfeltételek kijelölésével – közszolgálati csatorna, nemzeti főadó, főműsoridő – valójában a műsor felépítését is meghatároztuk, olyan pontosan szabályozott a szóban forgó műsortípus). Próbáljuk meg – javasolja a pedagógus – három nagy csoportba sorolni a témákat. Az első csoportba kerüljenek azok az anyagok, amelyeknek feltétlenül szerepelnie kell a műsorban, a másodikba azok, amelyeket beszerkeszthetőnek ítélték, s végül az utolsóba azok, amelyeket nem ítélték hírnek.

Végigmegyünk a témákon. Kicsit lassú, de rém hasznos. Az indoklásokból kibontható, hogyan is határozhatnánk meg a hír fogalmát, melyek a hírszelekción fontosabb konvenciói, milyen események tartoznak a helyi médiára, s melyek tarthatnak országos érdeklődésre számot, hogyan érvényesíthető az érdekesség mint szempont, és mire kötelez az objektív tájékoztatás kritériuma? (Sajnos a politikai kultúra és a jelenkori történelmi ismeretanyag általános hiánya miatt bizonyos témák súlyát nem könnyen képes megítélni a társaság, de a szerkesztés szempontrendszerébe lassan átláthatóvá válik, és ez folyamatos meglepetéssel szolgál a diákoknak.)

Összeállítjuk a hírkészletből „kötelezően” szerkesztendő adástervet, és izgatottan lessük a „félnyolcast”, vajon jól dolgoztunk-e? (Nagyjából igen, már amennyire ugyanazt a hírmasszát dolgozták fel a profik, mint

mi délelőtt, és szerkesztési no

A tanárna
kimetszett java
gosan elkészü
mális megold
Vajon miért n
vezető anyag v
televízió egy
mely gazdaság
Jól tudjuk
napi összeítk
tehetségén, s
fel a tanulók
elvárható pol

A munka
náziom és Sz
harmadikos

A „médi
ezúttal az ut
gatókönyve”
színjáték, a
kontra köztá
Tehát a leg
kérdésköréh
Elkezdünk

Mi a tétje a
Hankiss
kormányt.

Miért olyan

Mert ő

nézik.

Mi függ től

A műs

mi délelőtt, és már amennyire az MTV 1 alkalmazkodik a kőkemény szerkesztési normákhoz ...)

A tanárnak a médiumoknál is mértéktartóbban kell az újságokból kimetszett javaslatokat, ill. az elemzett hírműsorokat kezelnie. A valóságosan elkészült híradókat egyáltalában nem tekintheti a feladat optimális megoldásának, s még kevésbé hivatkozhat azokra etalonként. Vajon miért nem szerepelt a Tv2-n az a hír, ami a Tv3 hírműsorában vezető anyag volt? Vajon miért készített helyszíni felvételt a közszolgálati televízió egy arisztokrata esküvőjéről? Vajon mely hír tekinthető valamely gazdasági vagy politikai érdek bujtatott reklámjának?

Jól tudjuk, hogy a híradó láthatatlan, de annál keményebb érdekek napi összeütközését vetíti sok millió néző képernyőjére. Ezért a tanár tehetségén, szakértelmén és tisztességén múlik, hogy ebből mennyit tár fel a tanulók számára anélkül, hogy feladná a katedrán állótól általában elvárható politikai, ill. ideológiai semlegességet.

A munkanapló folytatása; a színhely a Törökbálinti Kísérleti Gimnázium és Szakközépiskola mozgókép és médiafakultációja, a résztvevők harmadikos gimnazisták:

A „médiaháborúság” sokadik csatája zajlik ezekben a napokban, ezúttal az utcán, s nem a színpalak mögött. A Csurka-dolgozat „forgatókönyve” szerint az alelnöktelepítési ütközet, a meghallgatási színjáték, a rádió és televízió-elnökök leváltását célzó miniszterelnök kontra köztársasági elnök párviadal után most a tüntetésnél tartunk. Tehát a legjobb pillanatban érkezik a tanmenet a közszolgálatosság kérdésköréhez, a probléma az érdeklődés homlokterében van. Elkezdünk beszélgetni.

Mi a tétje a médiaháborúnak?

Hankiss és Gombár leváltása, hogy az ellenzék ne buktassa meg a kormányt.

Miért olyan fontos az elnökök személye?

Mert ők irányítják a televíziót és a rádiót, és ők az ellenzék érdekeit nézik.

Mi függ tőlük?

A műsorok, hogy mit tud meg a nép.

Miért pont ők az elnökök?

???

Megválasztották őket?

Igen.

Ki?

A nép.

Hogyan?

Amikor volt a szavazás.

A parlamenti választások?

Igen.

Akkor kiket választottak meg?

A pártokat. A képviselőket.

Szóval nem az elnököket?

Nem.

Mit jelent az a fogalom, hogy párt?

???

Hány párt van ma Magyarországon?

Hat.

...Valami derengeni kezd a tanárnak... Akkor tehát messzebből kell kezdenie. Lehetne mondjuk a görögöknél, mint szokás, de inkább csak a XVIII. sz. végéig ugrik vissza. A hallgatóságnak halvány lila elképzelése sincs a mai (tegnapi) társadalomszerveződésről, a népképviselétről, a hatalmi ágakról, a demokráciáról és a diktatúráról – tehát az állampolgári jogokról, az Országgyűlés intézményéről, a nagy elosztási rendszerekről, az államról sincs – vagyis a tanulók *kizárólag személyek párviadalaként élik meg az aktuális folyamatokat.*

És furcsamód mindez nem zárja ki, hogy *látszólag* precízen működtessék a gyerekek a történelemórákon tanult fogalmakat a reformkorig bezárólag – hiszen *az átjárást, a kapcsolatot nem érzékeli a társaság a jelennel.* Segítséget a szülőktől az iskola ezen a terepen nemigen várhat, figyelembe véve az előző generációk érthető tapasztalatlanságát az állampolgári jogok, s a hatalom demokratikus működését illetően... Mivel azonban a médiaháborúság, de a televízió erőtere, hatásmechanizmusa, a médiára vonatkozó szabályozók sem érthetőek enélkül, nem kerülhetjük el a társadalomismereti „gyorstalpalót”.

A hallg
médiá semle
nyáról, a tá
vánosság ke
iskola közp
ismeretek p

A mon
adáanyag
Egyenleg, a
Demokratik
birtokában
előtt a ké
sérülése, a
beállítások
tásban –
ragadható

Egy pi
zatát is a
ússzuk. M
cióban lá
koltan vál

KÖNNYŰ É

Ebbe
az órasz
sem tud
mas a
lehetősé
merni, e
timédiás
hatások
jelentés
számos
tartalm
tanárok
majd.

Eg
sítása.

A hallgatóság érzi a helyzet pikantériáját, hiszen a közszolgálati média semlegességéről lesz itt szó mindjárt, a hír és a kommentár viszonyáról, a tájékoztatás objektivitásáról – márpedig a televíziós nyilvánosság kezelése mutat némi rokonságot a közpénzen finanszírozott iskola közpénzen finanszírozott tanáráról elvárható eljárással, ami az ismeretek pártatlan interpretációját illeti.

A monitoron megjelennek a tüntetésekről készített különböző adásanyagok, stúdióbeszélgetések és bejátszások – a Híradó, az Egyenleg, a Hét műsorai –, valamint a *gyerekek saját felvételei*, amit a Demokratikus Charta megmozdulásán forgattak. A kézzelfogható matéria birtokában elég gyorsan és főleg egyértelműen bontakozik ki a szemünk előtt a *képsorokba kódolt ideológia*, az objektivitás és semlegesség sérülése, a manipuláció ügyetlenebb balfogásai. Mindez elsősorban a beállításokban, vágásokban, arányokban, sorrendekben, szereplőválasztásban – vagyis a mozgóképi hatáskeltés eszközeinek a segítségével ragadható meg.

Egy pillanatra az a veszély rémlik fel, hogy Csurka elhíresült dolgozatát is a médiaoktatásnak kell értelmeznie, de szerencsére ezt megússzuk. Mindenesetre erősödik a gyanú, miszerint a tömegkommunikációban látható műsorok analízise erősen túlmutat a tárgy még indokoltan vállalható iskolai keretein...

KÖNNYŰ ÉS NEHÉZ GYAKORLATOK

Ebben a tankönyvben számos olyan feladat is található, amelyet az óraszámok szűkössége, esetleg a technikai háttér hiánya miatt sem tudnak majd egyes iskolákban feldolgozni. Hiába volna izgalmas a high tech eszközökön futtatható történetek döntési lehetőségeiben a végletekig leegyszerűsített mesesémákat felismerni, erre nem lesz mindenütt mód, mivel kevés helyen van a multimédiás játékokra specializálódó CD-centrum. A Volkswagen filmszerű hatásokkal operáló reklámfilmje kitűnő példa az információ és a jelentés viszonyának felderítésére is, ám könnyen előfordulhat, hogy számos iskolába éppen az a kazetta nem jut el, amelyik ezt a filmet tartalmazza. Elkerülhetetlennek látszik, hogy bizonyos műsorokat a tanárok rögzítsenek a televízióból, s esetenként azzal dolgozzanak majd.

Egészen más problémát jelent a forgatási gyakorlatok megvalósítása. A tanulók számára nem jelent különösebb nehézséget annak

NÉHÁNY PÉLDA A KREATÍV GYAKORLATOK ALKALMAZÁSÁRA

a szituációnak a *megfigyelése*, amikor valaki vár valakire, aki később megérkezik – ám alaposan elő kell készíteni a munkát akkor, ha felvétel is készül majd erről az eseményről. Ilyenkor komoly önállóságra és bizalomra van szükség, hiszen a feladatot nem lehet az iskola falai között sikeresen elvégezni.

MŰVEK ÉS

SZEMPONTOK FELDOLGOZÁSÁNAK

A filmek
loidra készíte
kényszerűség
zó nagy vász
tudatosítanu
az eredeti fo
film meglepő
árt a képerny
környezetéb
pályázati fo
számára (is)
meg – teher

A tanu
gyanakvás a
rendkívül e
datlan elfo
cializációs
amely a sz
kultúra kör
és ráfizeté
kínos belü
miközben
veszített a
ezért kelle
éreztetni v
Elsősorba
legszemlé
gyanútlan

A mo
amelyeke
videón ne
adására s
tatásban
magyar f